

A hét napjainak elnevezése a dél-észti vöruban és szetuban

KORMOS Erik

Debreceni Egyetem, Nyelvtudományok Doktori Iskola
kormoserik16@gmail.com

1. Bevezetés

Tanulmányomban a dél-észtiországi vörü, és a hozzá legközelebb álló szetu nyelvváltozat napneveit vizsgálom. Munkám során felhasználtam a különféle szótárak és szójegyzékek adatait. A szetu napnevek azonosításában elsősorban az iskolai szójegyzék (Hagu – Pajusalu 2021: 59–81, a továbbiakban HP) és Pusztay János szetu–magyar szótára (Pusztay 2017), valamint az internetes szetu szótár¹ volt a segítségemre. A vörü adatokhoz elsődlegesen a 2014-ben napvilágot látott észti–vörü szótár² anyagát dolgoztam fel, de mellette haszonnal forgattam a 2011-es *Vanapäräse vörü murde sõnaraamat* [A régies vörü nyelvjárás szótára] c. kiadványt, mivel annak szóanyagát a vörü nyelvterület keleti feléből (Rõuge, Vatseliina) és Szetuföld egészéről gyűjtötték. A szombat egyedi elnevezésének értelmezésében Julius Mägistének az 1930-as években összeállított, de csak 2007-ben megjelent szetu szójegyzéke [Seto sõnastik] szolgáltatott magyarázatot.³

A balti finn adatokhoz – a lív kivételével – Say István szójegyzékei adták a nyelvi adatokat. A lív napneveket a 2012-ben megjelent lív–észti–lett háromnyelvű szótár internetes változata,⁴ valamint Kettunen 1938-as szótára szerint adom meg.

Vizsgálatom arra irányul, hogy a hét napjainak dél-észti megnevezése elkülönül-e az irodalmi (észti)–észti-től vagy megegyezik-e azzal, ill. fel-

¹ <https://www.eki.ee/dict/setosonastik/>

² A szótár előzményeül szolgál a 2002-ben megjelent vörü–észti szótár. A szótár teljes egészében elérhető internetes változatban is: <https://synaq.org/index.php>

³ Mägiste szetu szójegyzékéről ld. Kormos 2021: 520–521.

⁴ <https://keeleeveeb.ee/dict/translate/lietlv/index.html>. A szótárról bővebben Tóth 2014: 179–180.

fedezhető-e valamilyen lokális kulturális eltérés a lutheránus võru és a hozzá közel álló, ám ortodox szetuk nyelvváltozata között.

Tanulmányom elején dióhéjban felvázolom a napnevek különféle rendszereit, majd pedig bemutatom a vizsgálat középpontjában álló nyelvváltozatok megnevezéseit.

2. A napnevek rendszerei

2.1. A napnevek a vándorszavaknak olyan csoportját képezik a különböző nyelvekben, amelyek a legkülönfélébb, évszázadokon átívelő társadalmi-kulturális érintkezéseknek köszönhetően alakultak ki. A napnevek rendszere(i) eltérő motivációk alapján jöttek létre. Az egyik nagy csoportot az ún. asztrológikus-mitológikus nevek alkotják. Ennek alapja az ókori istenek és a csillagászat közötti kapcsolatban rejlik. Az ógörögben és a klasszikus latinban az akkor ismeretes bolygók neveit viselték a hét napjai. A latinban a hétfő a Hold napja, a kedd Marsé, a szerda Merkúr napja, a csütörtök Jupiteré, míg a péntek Vénuszé, a szombat Szaturnusz napja, a vasárnap pedig a Nap napja. Ez a rendszer ma is él – a portugál kivételével – az újlatin nyelvekben, ld. pl. a francia és az olasz neveket hétfőtől péntekig: *lundi, mardi, mercredi, jeudi, vendredi*, ill. *lunedì, martedì, mercoledì, giovedì, venerdì*. A latin *dies* 'nap' szó háromféleképpen él tovább. A katalánban összeolvadt a következő szóval (pl. *dilluns* 'hétfő'); az olaszban és a franciában hátrakerült (*lundi, lunedì*), míg a harmadik csoportban ez a szó teljesen eltűnt (ld. spanyol *lunes* 'hétfő', *martes* 'kedd', *miércoles* 'szerda') (Hahn 1998: 82–83; Maticsák 2006: 61–65).

Az újlatin nyelvek mellett a skandináv – kivéve az izlandit – és a nyugati germán nyelvekben is ez a rendszer dominál. Ők a latin mintát követve a saját isteneik neveit (*Ódin/Wotan, Thór/Donar, Tyr/Tiu, Frigg/Frija*) használták fel. De a Hold és a Nap napja több nyelvben is megmaradt, pl. ang. *Monday*, ném. *Montag*, sv. *måndag* 'hétfő', ang. *Sunday*, ném. *Sonntag*, sv. *söndag* 'vasárnap'. Ezt azzal lehet magyarázni, hogy a germánoknak nem volt sem Nap-, sem pedig saját Holdistenük. A szombatot a skandináv nyelvekben a „mosakodás napjának” nevezik (dán, no. *lørdag*, sv. *lördag*, izl. *laugardagur*). A történelem évszázadai alatt végbemenő érintkezések következtében a skandináv eredetű elnevezések átkerültek a finnbe is (Hahn 1980: 169–171, 230–231; 1998: 83; Hasala 2017: 124–125; Maticsák 2006: 65–71; 2007b: 351–359; Vilkuna 1958: 185).

2.2. A másik jól elkülöníthető rendszer az ún. sorszámnévi, ahol a hét napjait (vagy több napját) sorszámozással nevezik meg. Ennek gyökere a zsidó kultúrában keresendő. Alapja a *šabbath* (a héber szó jelentése: 'pihenni'),

amelynek megünneplése vallásuk egyik sarkalatos pontja. A hétnaponta periodikusan ismétlődő ünnep alapján alakult ki a hét, amelyben eleinte csak a szombatnak volt külön szakrális elnevezése, a többi nap sorszámmal lett elkülönítve egymástól (pl. *yōm šēnī* 'második nap = hétfő'). Ugyanezt a hagyományt vette át az arab is (*yaum al-ithnain* 'ua.'). s ez a rendszer honosodott meg a perzsában, majd terjedt el a közép-ázsiai nyelvekben is (pl. perzsa *došambe*, türkmén *düşenbe*, üzbég *düşänbä* 'ua').

Az európai nyelvekben is megfigyelhető a sorszámnev alapú névadás. A latinban a fentebb említett asztrológikus elv mellett a sorszámnevi is létezett, pl. *dies prima* 'első nap = vasárnap' (ennek emlékét őrzik a portugál napnevek hétfőtől péntekig: *segunda-feira* 'hétfő', *terça-feira* 'kedd', *quarta-feira* 'szerda', *quinta-feira* 'csütörtök', *sexta-feira* 'péntek'). A litván mind a hét napot így nevezi meg: *pirmadienis* 'első nap = hétfő', *sekmadienis* 'hetedik nap = vasárnap'. A lett a vasárnapot kivéve hat napot nevez meg így, pl. *otrdiena* 'második nap = kedd', *trešdiena* 'harmadik nap = szerda' (Maticsák 2006: 29–42; Vilkuna 1958: 188).

A héber *šabbath* az eurázsiai kultúrkör számos nyelvben meghonosodott, ld. pl. blg. *субота*, sz-h. *subota*, ukr. *субота*, or. *суббота*; cseh, szlk., le. *sobota*; magy. *szombat*; ném. *Samstag*; port. *sabado*, sp. *sábado*, fr. *samedi*, ol. *sabato*; grúz *šabat'i*, örm. *šabat'*; azeri *šanbä*, perzsa *šambe*, türkmén *šenbe*, üzbég *šanbä* stb.

2.3. Néhány nyelvben találkozhatunk ún. helyzetviszonyító napnevekkel. Ilyen például az orosz *понедельник* 'vasárnap utáni nap = hétfő', *среда* 'közép [a hét közepe]' (ez a magyarban szláv jövevényszó, *szerda* alakban honosodott meg). A szerda megnevezése több más nyelvben is 'a hét közepe', vö. fi. *keskiviikko*, ném. *Mittwoch*. Ezekben a nyelvekben a hét kezdőnapja valaha a vasárnap volt, ez magyarázza a szerda hétközépi pozícióját. A zsidó kultúrkör ünnepe a szombat volt, a keresztény egyház a 4. században az ünnepnapot vasárnapra tette át (Hahn 1998: 84–86).

2.4. Több nyelvben vallási eredetű a vasárnap megnevezése, vö. az észti *püühapäev*, lett *svētdiena* 'szent nap', orosz *воскресенье* 'feltámadás'.

2.5. A napnévmegnevezések az egyes nyelvekben általában kevert rendszert alkotnak, ennek ékes példája az izlandi. A vasárnap és a hétfő asztrológikus-mitológikus név (*sunnudagur* 'a Nap napja' és *mánudagur* 'a Hold napja'). Sorszámnevi a kedd (*þriðjudagur* 'harmadik nap') és a csütörtök (*fimmtudagur* 'ötödik nap'). Helyzetviszonyító a szerda (*miðvikudagur* 'a hét közepe'). Vallási eredetű a péntek megnevezése (*föstudagur* 'böjtnap'). A

'szombat' neve ún. jeles nap (*laugardagur* 'a mosakodás napja') (Sanders et al. 2012: 219, 214, 414, 85, 106, 193, 335).

A fentiekben felvázolt rendszerek jól szemléltetik az európai napnévrendszerek kulturális-nyelvi sokszínűségét.

3. A 'nap' és a 'hét' megnevezése a vöruban és a szetuban

A **nap** mint időegység megnevezése a vöruban és a szetuban egyaránt *päiv* (EVS 456, Pusztay 2017: 136, VVMS 587). Ennek rokon nyelvi megfelelője megvan a lappban és a többi balti finn nyelvben is (finn, vót, izzór, viana-karjalai *päivä*, észak-észtpäev, északi lapp *beaivi*, lív *päva*, vepsze, dél-észtpäiv). Finnugor alapnyelvi alakja: **päiwä* 'tűz' (EES 403, UEW 360, SSA 2: 456).

Emellett a vöruban és a szetuban él az *äri(päiv)* 'hétköznap' lexéma is, vö. fi. *arki*, észtpärgi (EES 52–53, EVS 29, SSA 1: 81, VVMS 895). A Hold járása alapján már a régmúltban, a kereszténység felvétele előtt elkülönítették az ún. szabad napokat egy ún. „szent naptól”, amikor bizonyos dolgokat tiltottak, tabusítottak. Ez utóbbi a balti finneknél a *pyhä/pühä/püha* volt, amely eredetileg 'veszélyes, tilalommal teli (ünne)nap' jelentéssel rendelkezett, míg az *arki/argi* ennek az ellentéte, 'kötetlen, tilalmaktól mentes (hétköz)nap' volt, és elsősorban a hétfőre és a keddre utalt. Az *arki/argi* jelentése az idők folyamán megváltozott, és 'hétköznap' értelemben rögzült, míg a *pyhä/pühä/püha* 'szent' jelentésű ünnepnappá alakult át, vö. észtpühapäev 'vasárnap' (Vilkuna 1958: 185–189; 1973: 356–358, VVMS 598–599).

A **hét** mint mesterséges, hétnapos időegység megnevezése a vöruban és a szetuban is egyaránt *nätäl'* (EVS 361, Pusztay 2017: 114, VVMS 476). Ez orosz eredetű szó (*неделя*). Jelentése a szláv nyelvekben valaha a 'pihenés napja' volt (ószláv *ne* tagadószó és *dělo* 'munka'). Eredetileg ez a szombatot, majd aztán a vasárnapot nevezte meg, de görög mintára a későbbiekben már a hét megnevezésére is használták. Az orosz jövevényszó a baltikumi area más nyelveibe is eljutott, vö. pl. lett *nedēļa*, észtpädal, lív *nädīl*, vót *näteli*, vepsze *nedal'* (EES 326, EKSS 740).

4. A hét napjainak megnevezése a vöruban és a szetuban

4.1. Hétfő

Szetu *iispäiv* (HP 60), *iispä* (VVMS 120), vöru *iispäiv*, *iispä* (EVS 63, VVMS 120). Sorszámnevi megnevezés, vö. *iis-*, *iist-* 'első, elő'⁵ (Pusztay 2017: 29, VVMS 120, EVS 62) + *päiv* 'nap'. A név jelentése tehát 'első nap', vö. észtt *esmaspäev* (EEW 213). Ez a napnévtípus a baltikumi area nyelveire nagymértékben jellemző, ez a névrendszer alapja a lettben, a litvánban és az oroszban is. Átadó nyelvként leginkább a lett jöhet szóba, vö. lett *pirmdiena* 'első nap = hétfő'. A térség balti finn nyelvei is ezt a névadási módot használják: izsór *enziarki* (Say 2018: 86, 179), vepsze *ezmärg* (Say 2019a: 82, 205), vót *esimeizpäivä* (Say 2019b: 65, 100), lív *ežžimpäva* (Kettunen 1938: 47, 326).

4.2. Kedd

Szetu *tõõsõpäiv* (HP 75, VVMS 794), vöru *t(õ)õsõpäiv* (EVS 606, VVMS 794). Sorszámnevi megnevezés, vö. *tõõnõ* (Nom), *tõ(õ)sõ* (Gen) 'második' + *päiv*, *päev* 'nap', vö. észtt *teisipäev* (EEW 3117). Feltehetőleg itt is areális kölcsönzésről beszélhetünk. Az átadó nyelv az észtt kereszttül a lett vagy az orosz lehetett, vö. lett *otrdiena*, or. *вторник* 'második nap = kedd'. A térség balti finn nyelvei ugyanezt tükrözik vissza: izsór *toissarki* (Say 2018: 139, 183), vepsze *tožnarg* (Say 2019a: 161, 210), vót *tõispäivä* (Say 2019b: 83, 101), lív *tùžnapäva* (Kettunen 1938: 326, 441, 444).

4.3. Szerda

Szetu, vöru *kolmapäiv* (HP 64, Pusztay 2017: 62, EVS 190, VVMS 240). Sorszámnevi megnevezés, vö. *kolmas* (Nom), *kolma(nda)* (Gen) 'harmadik' + *päiv* 'nap', vö. észtt *kolmapäev* (EEW 920). Valószínűleg itt is areális kölcsönzésről beszélhetünk, vö. lett *trešdiena* 'harmadik nap = szerda'. A balti finn nyelvekben: vepsze *koumanz'päiv* (Say 2019a: 102, 241), vót *kõlmõz-päivä* (Say 2019b: 71, 109), lív *kuõlmispäva* (Kettunen 1938: 173, 326). A térségben egyedülként az izsór tér el a többi nyelvtől, ők az orosz eredetű, helyzetviszonyító elnevezésű *sereta* napnevet használják (Say 2018: 132, 201), vö. orosz *среда* 'szerda [tkp. a hét közepe]'. Vilkuna megemlíti, hogy helyzetviszonyító elnevezés létezett az észtt délnyugati és nyugati dialektusában is: *kesiku*, *kesikupäev* (< *kesik* 'közép') (Vilkuna 1958: 190; 1973: 363).

⁵ De sorszámnevként *edimäne*, vö. észak-észtt *esimene*.

4.4. Csütörtök

Szetu *neläpäiv* (HP 69, Pusztay 2017: 110, VVMS 454), võru *nel(l)äpäiv* (EVS 344, VVMS 454). Sorszámnévi megnevezés, vö. *ne(l)läss* (Nom) 'negyedik', *nellä(ndä)* (Gen) + *päiv* 'nap', vö. ész. *neljapäev* (EEW 1684). Valószínűleg areális kölcsönzésről beszélhetünk, az átadó nyelv az észten keresztül itt is valószínűleg a lett vagy az orosz volt, vö. lett *četurtdiena*, or. *четверг* 'negyedik nap = csütörtök'. A térség balti finn adatai: izzór *neljz-päivä* (Say 2018: 113, 168), vepsze *nellänz'päiv* (Say 2019a: 124, 187), vót *nellzpäivä* (Say 2019b: 75, 95), lív *nēl'antpāva* (Kettunen 1938: 244, 326).

4.5. Péntek

Szetu *riidi*, *.riide*⁶ (HP 2021: 72, Pusztay 2017: 141, VVMS 620), võru *riidi*, *riide* (EVS 475, VVMS 620). Az (észak-)észthez hasonlóan a võruban és a szetuban is megszakad a sorszámnévi rendszer, a péntek megnevezése ugyanis asztrológikus-mitológikus rendszerű napnév, vö. ész. *reede* (EES 422, EEW 2439). Ez a germán nyelvek 'péntek' jelentésű szavára vezethető vissza. Névadója a germán mitológia istennője (ny. germ. *Frigg*, skand. *Frija*, azaz Vénusz), vö. ang. *Friday*, sv. *fredag*, német *Freitag*. A balti térségben valószínűleg a felnémet *vrītac* honosodott meg (< ófn. *frī(j)atag*). Ugyanez a jövevényszó van meg a lívben: *brēd'iG* (Kettunen 1938: 28, 336). A térség nyelvei közül több is sorszámnévi megnevezést alkalmaz, vö. lett *piektdiena*, vót *vid'dezpäivä* (Say 2019b: 87, 107), vepsze *pätnič*, inkeri finn *vijespäivä* (Nirvi 1971: 450a, 672b).⁷

Paul Hagu⁸ a szetu jeles napok, ünnepek sorában adatolja július utolsó, Jakab napja előtti péntekjének a megnevezésére a *päätnitsapäiv*⁹ kifejezést (Hagu 2018: 104; 2019: 63). A *päätnitsa* orosz jövevényszó (*пятница* 'ötödik nap = péntek').

⁶ A szó előtti pont a 3. hosszúsági fok jele. Az ész. mellett a võruban és a szetuban is három hosszúsági fok van, azaz a rövid – hosszú – igen hosszú kvantitás. A szetuban ez kiterjedtebb jelenség, mint az irodalmi (észak-)észben (Hagu – Pajusalu 2021: 18).

⁷ Az inkeriben emellett jelen van a skandináv eredetű *perentak* elnevezés is (Nirvi 1971: 398b), vö. fi. *perjantai*.

⁸ Paul Hagu (szetuul Hao Paali) (1946–) szetu származású folklorista, a Tartui Egyetem Irodalom és Folklór Tanszékének emeritus professzora. Kulcsszerepe van a jelenkori szetu identitás őrzésében, feltárásában és továbbadásában.

⁹ Szent Paraszkiva emlékünnepe Saatse községben. Körmenetet járnak Paraszkiva ikonjával és a csodatévő kökeresztel, amelyet a templomban őriznek. A körmenet a jó egészség jegyében zajlik, és valaha annyi tejterméket vittek a templomba, hogy végül Saatse templomát tréfásan a túró templomának keresztelték el (Hagu 2019: 63).

4.6. Szombat

Szetu *puul'pühä* (HP 2021: 66, Mägiste 2007: 74, Pusztay 2017: 135, VVMS 578), vöru *puul'päiv*, *puul'pühä*, *puul'pühi* (EVS 252), *puul'bä* (VVMS 578). A szó előtagja mindkét nyelvváltozatban a 'fél' jelentésű *puul'*. Utótagja egyrészt a *päiv* 'nap' (ugyanilyen szerkezetű a lív *pùolpāva*, ld. Kettunen 1938: 316, 326), másrészt a *pühä*, *pühi* 'szent, szentség; szokványos ünnepnap' (Mägiste 2007: 76, VVMS 598). Utóbbi összetétel jelentése tkp. 'félünnep'. Mägiste a szójegyzékében ehhez azt a magyarázatot adja, hogy az ünnepet (vasárnapot) megelőző napon, azaz szombaton van a szentek előestéje (ld. a 3. pontban a *pühä* szóról írottakat) (Mägiste 2007: 74, 76, Vilkuna 1958: 186).

A baltikumi areában a szombat megnevezésére több lexéma használatos. Az irodalmi (észak-)észt a *laupäev* 'a mosakodás napja' megnevezéssel illeti ezt a napot (EES 230, EEW 1250), akárcsak a vót: *laukopäivä* (Say 2019b: 72, 109). Ez skandináv jövevényszó, vö. sv. *lördag* (> fi. *lauantai*). A lett *sestdiena* sorszámnevi elnevezésű ('hatodik nap'), míg az izsór (*suuvotta*, Say 2018: 134, 202) és a vepsze (*sobat*, Say 2019a: 150, 242) az orosz *cyб-бoма* nevet vette át.

A szombatnak vannak szakrális elnevezései is. A négy evangélium szetu fordítása először 1926-ban¹⁰ látott napvilágot, revideált változata 2013-ban¹¹ jelent meg. A Máté evangélium első fordításában (28:1) a szombat megnevezésére a *hingämise päiv* 'nyugalom vagy pihenés napja (genitivusi szerkezet)' kifejezés szerepel (Voolaine – Puusepp 1926: 91), vö. az 1739-es észak-észt bibliafordítás *hingamisse päwa* alakját. A revideált változatban a *hingämispäiv* forma áll a párhuzamos szetu szöveghelyen (Hagu – Leppik 2013: 84), vö. az 1968-as és 1997-es észak-észt fordítás *hingamispäev* alakját (EKSS 492). Ezekben az esetben tehát az észak-észt mintát követi a szetu.

A vöruk egyelőre nem rendelkeznek saját bibliafordítással, így egyik vöru szótár sem adatol ilyen vagy ehhez hasonló terminust.

¹⁰ Ennek teljes címe: *Mii' Issändä Jeesusõ Kristusõ pühä Evangeelium: Matteusõ, Markusõ, Luukasõ ja Johannõsõ kirotõt* [A mi Urunk Jézus Krisztus szent Evangéliuma: Máté, Márk, Lukács és János szerint]. Az irodalmi észt alapján készítette el Paulopriit Voolaine tankönyvíró és Ernst Puusepp 1926-ban. A négy szetu evangéliumfordítás elérhetősége: <https://www.emakeeleselts.ee/valjaanne/mii-issanda-jeesuso-kristuso-puha-evangeelium/>.

¹¹ Ennek címe: *Mi' Issändä Jeesusõ Kristusõ pühä Evangeelium: Matvei, Marki, Luka ni Joanni kirotõt* [A mi Urunk Jézus Krisztus szent Evangéliuma: Máté, Márk, Lukács és János szerint]. Lényegi eltérés, hogy a revideált változatot az eredeti görög szöveg alapján készítették el. A szetu bibliafordításokról ld. Kormos 2022: 99–114, Kubinyi 2019: 86 – 87.

4.7. Vasárnap

Szetu és vöru *pühapäiv* (HP 72, Pusztay 2017: 138, EVS 461, VVMS 599). A vasárnap neve vallási eredetű, *püha* 'szent' + *päiv* 'nap', vö. észt *pühapäev* (EEW 2341). Ez is areális kölcsönzés, vö. lett *svētdiena*. A térség nyelvei közül több is ugyanezt a névtípust használja: izzór *pyhäpäivä* (Say 2018: 124, 206), vepsze *pühapäiv* (Say 2019a: 138, 251), lív *pivapäva* (Kettunen 1938: 295, 296, 326).

5. Összegzés

Írásomban megkíséreltem röviden összefoglalni a hét napjainak szetu és vöru rendszerét. Az általam megvizsgált nyelvi adatokból az alábbi következtetéseket lehet levonni.

A szetu napelnevezések megegyeznek a vöruval, nem fedezhető fel semmilyen lokális, kulturális eltérés, annak ellenére sem, hogy a szetuk ortodox vallásúak. A vöru és szetu napnevek egybecsengenek az irodalmi (észak)-észttel is, a szombat kivételével.

Összességében a vöru, a szetu és az (észak)-észt kevert napnévi rendszert használ. Hétfőtől csütörtökig sorszámnevi eredetű napnevek szerepelnek a rendszerben. A péntek germán eredetű, asztrológikus-mitológikus motivációjú jövevénynév. A szombat vöru és szetu elnevezése ugyanolyan, mint a lívben. A vasárnap neve vallási eredetű.

A baltikumi area számos nyelvében ugyanaz a szisztéma él. Az észt nyelvváltozatok esetében a lett vagy kisebb mértékben esetleg az orosz lehetett az átadó nyelv (vö. a finn napneveket ért hatásról Hasala 2017, a karjalairól Maticsák 2007a, a lappról Maticsák 2004).

A vöru és szetu, valamint a térség más nyelveinek napelnevezéseit az alábbi táblázatban foglalom össze:

	szetu	vöru		észt	lett	orosz
H	<i>iispäiv</i>	<i>iispäiv</i>	'első nap'	<i>esmaspäev</i>	<i>pirmdiena</i>	<i>понеделник</i>
K	<i>tõdsõpäiv</i>	<i>t(õ)õsõpäiv</i>	'második nap'	<i>teisipäev</i>	<i>otrdiena</i>	<i>вторник</i>
Sze	<i>kolmapäiv</i>	<i>kolmapäiv</i>	'harmadik nap'	<i>kolmapäev</i>	<i>trešdiena</i>	<i>среда</i>
Cs	<i>neläpäiv</i>	<i>nel(l)äpäiv</i>	'negyedik nap'	<i>neljapäev</i>	<i>ceturdiena</i>	<i>четверг</i>
P	<i>.riide</i>	<i>riide</i>	'Frigg napja'	<i>reede</i>	<i>piektdiena</i>	<i>пятница</i>
Szo	<i>puulpühä</i>	<i>puulpühä</i>	'félünnep'	<i>laupäev</i>	<i>sestdiena</i>	<i>суббота</i>
V	<i>pühapäiv</i>	<i>pühapäiv</i>	'szent nap'	<i>pühapäev</i>	<i>svētdiena</i>	<i>неделя</i>

Irodalom

- EES = METSMÄGI, IRIS – SEDRIK, MEELI – SOOSAAR, SVEN-ERIK (toim.), Eesti etimoloogiasõnaraamat. Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn, 2012.
- EEW = MÄGISTE, JULIUS: Estnisches etimologisches Wörterbuch I–XII. Finnisch-ugrische Gesellschaft, Helsinki, 1982–83.
- EKSS = LANGEMETS, MARGIT – TIITS, MAI – VALDRE, TIIA – VESKIS, LEIDI – VIKS, ÜLLE – VOLL, PIRET (toim.), Eesti keele seletav sõnaraamat 1–6. Eesti Keele Sihtasutus. Tallinn, 2009.
- EVS = FASTER, MARIKO – IVA, SULEV – KALLA, URMAS – IVA, TRIIN – ORG, LAIVI (koost.), Eesti-võru sõnaraamat. Võro Instituut, Võru, 2014.
- HAGU, PAUL 2018: Rahvakalender. In: Külvik, Helen (toim.), Ehe Setomaa. Seto Instituut ja Setomaa Turism, Värska. 92–111.
- HAGU, PAUL 2019: Setode pühad ja tähtpäevad. In: Külvik, Helen (toim.), Igal kandil omad kombed. Kihnlaste, setode suitide ja liivlaste pühad ja tähtpäevad. Seto Instituut, Värska. 43–80.
- HAGU, PAUL – LEPPIK, SAKARIAS 2013: Mi’ Issändä Jeesusõ Kristusõ pühä Evangeelium: Marki, Matvei, Luka ni Joanni kirotõt. Seto kirjavara 1. Seto Instituut, Värska.
- HAGU, PAUL – PAJUSALU, KARL 2021: Seto keele teejuht. Seto Instituut, Värska. [= HP]
- HAHN ISTVÁN 1980: Istenek és népek. Minerva, Budapest.
- HAHN ISTVÁN 1998: Naptári rendszerek és időszámítás. Filum, Budapest.
- HASALA, KASPERI 2017: The first workday or the Moon’s day? Germanic and Slavic traditions in naming the days of the week in the Finnic languages. In: Szeverényi Sándor – Bayarma Khabtagaeva (eds), Uralic and Siberian lexicology and lexicography. *Studia uralo-altaica* 51. Szeged. 123–130.
- HP = HAGU – PAJUSALU 2021.
- KETTUNEN, LAURI 1938: Livisches Wörterbuch mit grammatischer Einleitung. *Lexica Societatis Fenno-Ugricae* V. Suomalais-ugrilainen Seura, Helsinki.
- KORMOS ERIK 2021: Híradás szetu szótárakról. *Folia Uralica Debreceniensia* 28: 520–526.
- KORMOS ERIK 2022: A szetu Miatyánk-fordítások. *Folia Uralica Debreceniensia* 29: 99–114.
- KUBÍNYI KATA 2019: Bibliafordítások a kis balti finn nyelveken. In: Pusztay János (szerk.), *A Biblia finnugor nyelveken*. Budapest. 63–102.
- MATICSÁK SÁNDOR 2004: A hét napjainak megnevezése a lappban. *Folia Uralica Debreceniensia* 11: 87–101.
- MATICSÁK SÁNDOR 2006: Vándorló napok. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- MATICSÁK SÁNDOR 2007a: Milyen hatást mutatnak a karjalai napnevek? *Folia Uralica Debreceniensia* 14: 79–86.

- MATICSÁK SÁNDOR 2007b: Tiu, Wotan, Donar és Frija napja – a hét napjainak elnevezése az angolban. In: *A when grammar minds language and literature. Ünnepi kötet Korponay Béla tiszteletére.* Debrecen. 351–359.
- MÄGISTE, JULIUS 2007: Seto sõnastik. Võro Instituudi Toimõndusõq 19. Võru.
- NIRVI, R. E. 1971: Inkerikoismurteiden sanakirja. *Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVIII.* Suomalais-ugrilainen Seura, Helsinki.
- PAJUSALU, KARL 2018: Lõunaeesti murded. In: *Hennoste, Tiit (toim.), Eesti murded ja kohanimed.* Emakeele Selts, Tartu. 173–202.
- PUSZTAY JÁNOS 2017: *Szetu–magyar (Vabarna) szótár.* Nap Kiadó, Budapest.
- SANDERS, CHRISTOPHER – HOLMARSSON, SVERRIR – TUCKER, JOHN 2012: *Íslensk–ensk, ensk–íslensk vasaordabók.* Forlagid, Reykjavík.
- SAY ISTVÁN 2018: *Bevezetés az izsor nyelv ismereteibe.* Sióagárd – Kaposvár.
- SAY ISTVÁN 2019a: *Bevezetés a vepsze nyelv ismereteibe.* Sióagárd – Kaposvár.
- SAY ISTVÁN 2019b: *Bevezetés a vót nyelv ismereteibe.* Sióagárd – Kaposvár.
- SSA = ITKONEN, ERKKI – KULONEN, ULLA-MAIJA (toim.), *Suomen sanojen alkuperä I–III.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki, 1992–2000.
- TÓTH ANIKÓ NIKOLETT 2014: A kisebb balti finn nyelvek szótárai. In: *Maticsák Sándor (szerk.), Rokon nyelveink szótárai.* Tinta Könyvkiadó, Budapest. 159–180.
- UEW = RÉDEI, KÁROLY (Hrsg.): *Uralisches etymologisches Wörterbuch I–III.* Akadémiai Kiadó – Otto Harrassowitz, Budapest – Wiesbaden. 1986–1991.
- VILKUNA, KUSTAA 1958: A hét és napjai. *Ethnographia* 69: 185–206.
- VILKUNA, KUSTAA 1973: *Vuotuinen ajantieto.* Otava, Helsinki.
- VOOLAINEN, PAULOPRIIT – PUUSEPP, ERNST 1926: *Mii’ Issändä Jeesusõ Kristusõ püha Evangeelium: Matteusõ, Markusõ, Luukasõ ja Johannõsõ kirotõt.* Akadeemilise Emakeele Seltsi Toimetused XVI. Tartu.
- VVMS = KÄSI, INGE (koost.) – NEETAR, HELMI (toim.): *Vanapärase Võru murde sõnaraamat. Rõuge, Vatseliina, Setu.* Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn. 2011.

Internetes források

- <https://www.eki.ee/dict/setosonastik>
- <https://synaq.org/index.php>
- <https://m.nyest.hu/hirek/miert-mondunk-csutortokot>
- <http://www.morphologic.hu/litvan/index.php>
- <https://keeleveeb.ee/dict/translate/lietlv/index.html>
- <https://www.err.ee/1608881168/jaak-prozes-uurali-rahvad-ja-venemaa-2020-aastarahvaloendus>.

**The names of the days of the week
in the Southern-Estonian Võro and Seto**

The names of the days of the week in European languages show a high rate of diversity due to different kinds of cultural and linguistic influence and borrowings. Besides the systems based on astrology and mythology, ordinal numbers, and spatial relations, we also find some mixed systems.

In my work, I compare the names of the days in the closely related southern Estonian varieties Võro and Seto, as well as in northern Estonian. Areal influences of the Baltic region played a role in the emergence of the names of the days in these varieties. These varieties possibly borrowed from Latvian, Estonian or Russian. The other smaller Finnic languages of the Baltic region are similar in this respect.

Apart from the special name for Saturday, the names of the days both in Võro and Seto correspond to those found in northern Estonian. Despite their different religions (the Võros being Lutherans and the Setos being Orthodox), the names of the days are the same in the two varieties. The names of Monday, Tuesday, Wednesday and Thursday are based on ordinal numbers, the name of Friday is of astrological-mythological origin, and the name of Sunday has religious roots. Only the neighboring Livonian language has the same name for Saturday as Võro and Seto.

The last chapter of the Seto translation of the Gospel of Matthew discusses the sacred names of Saturday, which emerged in Seto due to influence from northern Estonian. Because of the lack of Bible translations, this is missing from Võro. As an effect of Russian orthodox culture, the last Friday of July, the day of Saint Paraskeva, bears the name *päätnitsapäiv* in Seto. This name is based on an ordinal number, cf. Russian *пятница* (< *пять* 'five').

Keywords: Estonian language, South-Estonia, dialect, Seto dialect, Võro language, week days, calendar

ERIK KORMOS

